

หินตั้ง-ศิลาจารึก

อาศรมสฤติ พลังชีวิต ฝึกอบรมชน

ศิริพจน์
เหล่ามานะเจริญ

หินตั้ง-ศาสนาผี

อาศรมสฤติ พลังชีวิต ผีบรรพชน

สำนักพิมพ์ศิลป์

หินตั้ง-ศาสนาผี อาศรมสถิต พลังชีวิต ผีบรรพชน • ศิริพจน์ เหล่ามานะเจริญ

พิมพ์ครั้งแรก : ธันวาคม 2568

ราคา 420 บาท

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

ศิริพจน์ เหล่ามานะเจริญ. หินตั้ง-ศาสนาผี อาศรมสถิต พลังชีวิต ผีบรรพชน.

กรุงเทพฯ : มติชน, 2568. 408 หน้า.

1. ผี--ศาสนา. 2. หิน-คติชนวิทยา. I. ชื่อเรื่อง.

939

ISBN 978-974-02-1988-0

ที่ปรึกษาสำนักพิมพ์ : อารักษ์ คคะนท, สุพจน์ แจ่มเร็ว, รุจิรัตน์ ทิมวัฒน์

ผู้อำนวยการสำนักพิมพ์ : มณฑล ประภากรเกียรติ

รองผู้จัดการสำนักพิมพ์ : ประภาพร ประเสริฐโสภ, หทัยชนก ชิวโมกข์

บรรณาธิการอาวุโส : สุภชัย สุชาติสุธารม • บรรณาธิการบริหาร : ปกรณ์เกียรติ ดีโรจนวานิช

หัวหน้ากองบรรณาธิการ : ปิยวัฒน์ สีแดงสูง • พิสูจน์อักษร : เต็มจิต จักรียะกุล

ศิลปกรรม-ออกแบบปก : ชนาเมธ เบญจาทิสวัสดิ์

ประชาสัมพันธ์และการตลาด : วิชาพิชญ์ เวชสุริยะกุล, สมิต ชินคำ, โบนินสา ศรีสิงห์, อรจิรา ว่องรัตนไพศาล

จัดทำโดย : บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน) 12 ถนนเทศบาลนฤมาล ประชานิเวศน์ 1 เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 1235

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มติชน 12 ถนนเทศบาลนฤมาล ประชานิเวศน์ 1 เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 2000, 2108

จัดจำหน่ายโดย : บริษัทงานดี จำกัด (ในเครือมติชน) 12 ถนนเทศบาลนฤมาล ประชานิเวศน์ 1

เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900 โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 3350-3360

Matichon Publishing House a division of Matichon Public Co., Ltd.

12 Tethsabannaruean Rd., Prachanivate 1, Chatuchak, Bangkok 10900 Thailand

f matichonbook @matichonbook @MatichonBooks

@matichonbook @matichonbooks matichonbook

ในกรณีที่หนังสือมีข้อผิดพลาดจากการพิมพ์ เช่น หน้าขาดหาย หน้าซ้ำ หน้าสลับ เข้าเล่มกลับหัว

กรุณาติดต่อมาที่ email: matichonbook.sales@gmail.com หรือ inbox f matichonbook เพื่อขอเปลี่ยนเล่มใหม่

สั่งซื้อหนังสือจำนวนมากในราคาพิเศษ ติดต่อที่ บริษัทงานดี จำกัด โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 3353

ฝ่าย MATICHON PREMIUM PRINT : บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน) รับผิดชอบสิ่งพิมพ์ทุกประเภท

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 2419, 2424 email: print.matichon@gmail.com f Matichon Premium Print

สารบัญ

หินตั้ง-ศาสนาผี อาศรมสกลิต พลังชีวิต ผีบรรพชน

คำนำผู้เขียน	(5)
บทที่ 1	
วิชาหินตั้งเบื้องต้น (หินตั้ง 101)	2
บทที่ 2	
ผีบรรพชน: กรณีศึกษาจากสโตนเฮนจ์	44
บทที่ 3	
หินตั้งในศาสนาผีที่อุษาคเนย์	116
บทที่ 4	
หินตั้งในจักรวาลแบบ “ผี-พราหมณ์-พุทธ”	192
บทที่ 5	
ปัจฉิมลิขิต	366

บรรณานุกรม

376

**อภิธานคำศัพท์เฉพาะ
ที่เกี่ยวข้องกับหินตั้ง
และดัชนีค้นภาพหินตั้ง**

391

คำนำผู้เขียน

กิตติ-ศาสนานี อาศรมสกลิต พลังชีวิต วัฒสนพชน

ก่อนที่จะเขียนต้นฉบับหนังสือเล่มนี้ทั้งหมดเสร็จสิ้นลงราว 1 เดือน ผู้เขียนได้เดินทางไปสำรวจแหล่งหินตั้งเพิ่มเติมที่อำเภออุททอง จังหวัด สุพรรณบุรี สมาชิกที่เข้าร่วมสำรวจคนหนึ่งได้เอ่ยถามผู้เขียนขึ้นมาว่า ทำไมจึงได้มาสนใจศึกษาเรื่องวัฒนธรรมหินตั้ง

ผู้เขียนนึกอยู่นาน แต่ก็หาคำตอบที่น่าพอใจให้ทั้งกับสมาชิกของ คณะสำรวจข้างต้นและตนเองไม่ได้ชัด แต่อาจเป็นไปได้ว่าเป็นผลสืบเนื่อง มาจากสมัยที่เข้าทำงานเป็นอาจารย์ประจำช่วงแรก ผู้เขียนได้รับผิดชอบ ดูแลรายวิชา “ศิลปะสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย” เมื่อเรียน พ.ศ. 2548

ถึงแม้จะมีโอกาสได้รับผิดชอบรายวิชาดังกล่าวอยู่เพียงระยะเวลา สั้นๆ เพียงปีเดียว เพราะในช่วงเวลาต่อมาภาควิชาที่ผู้เขียนสังกัดอยู่ก็ได้ ปรับมาใช้หลักสูตรการศึกษาใหม่ (ในขณะนั้น) ซึ่งรายวิชาศิลปะสมัยก่อน ประวัติศาสตร์ในประเทศไทยได้ถูกยกเลิกออกไปจากหลักสูตรฯ จึงทำให้ ในช่วงระยะเวลาที่ใช้หลักสูตรการศึกษานั้นไม่มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับ หัวข้อดังกล่าวภายในภาควิชา

อย่างไรก็ตาม ตลอดระยะเวลา 1 ปีการศึกษาที่ยังมีการเรียนการสอนรายวิชานั้นอยู่ ผู้เขียนก็ต้องสำรวจและรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับรายวิชา ซึ่งส่วนใหญ่ก็คือเรื่องของภาพเขียนสีก่อนประวัติศาสตร์ตามผนังถ้ำและเพิงผากับหินตั้งประเภทต่าง ๆ ที่พบในประเทศไทย จึงทำให้พบว่า ข้อมูลเกี่ยวกับหินตั้งที่พบในประเทศไทยนั้นมีอยู่น้อยมาก และมีสถานภาพที่ค่อนข้างคลุมเครือ โดยเฉพาะเรื่องความสัมพันธ์กันระหว่างหินตั้งกับโบสถ์ที่เป็นประเด็นถกเถียงในแวดวงวิชาการโบราณคดีและวงการที่เกี่ยวข้องมาอย่างเนิ่นนานพอสมควรแล้ว

ช่วงปลาย พ.ศ. 2549 คาบเกี่ยวกับช่วงเวลาที่เกิดการรัฐประหารครั้งสำคัญในประเทศไทย ผู้เขียนได้มีโอกาสไปใช้ชีวิตอยู่ในเกาะบาห์ลี ประเทศอินโดนีเซียเป็นระยะเวลาหนึ่ง สังคมและวัฒนธรรมในเกาะบาห์ลีให้ความสำคัญกับธรรมชาติและสิ่งรอบตัว เป็นประสบการณ์สำคัญที่ช่วยให้ผู้เขียนเริ่มสนใจในศาสนาผี ชาวบาห์ลีหลายคนที่มีโอกาสได้แวะเวียนมาทำความรู้จักกันในคราวนั้นมักจะอ้างว่า ทุกสิ่งรอบ ๆ ตัวนั้นมีจิตวิญญาณ (soul) สถิตอยู่ ไม่ว่าจะเป็นต้นไม้ ใบหญ้า ลำธาร ภูเขา ทะเล ทุกสิ่งอย่างแน่นอนว่าย่อมรวมถึง “ก้อนหิน” ด้วย

ชาวบาห์ลีถือตนว่า เป็นเกาะเดียวในประเทศอินโดนีเซีย ที่นับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ในขณะที่ผู้คนในเกาะอื่น ๆ อีกนับเรือนพันเกาะน้อยใหญ่ของประเทศเกือบทั้งหมดนับถือศาสนาอิสลาม และมีชนกลุ่มน้อยที่ยังนับถือศาสนาพื้นเมืองดั้งเดิม คือศาสนาผีอยู่บ้าง แต่สำหรับผู้เขียนในช่วงขณะนั้นแล้ว ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวบาห์ลีไม่เหมือนกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในตำราที่เคยได้ศึกษามาเลยสักนิด

ผู้คนในเกาะบาห์ลีเช่นสรวงบุชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อมโยงอยู่กับธรรมชาติทุกวัน และแทบจะทุกช่วงเวลาของวัน เกือบทุกวันในตลอดรอบปีล้วน

เป็นวันเทศกาลของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่คุ้นชื่อ แต่พวกเขาเชื่อว่าเป็นเทพเจ้าของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ตลอดช่วงเวลานั้น ผู้เขียนได้ไปเยี่ยมเยือนเทวาลัยพราหมณ์หลายแห่งและเข้าร่วมในพิธีกรรมของชาวบ้านในชุมชนต่างๆ ของเกาะบาหลียูหลายครั้ง แน่นอนว่า ประสบการณ์เหล่านี้ย่อมทำให้ผู้เขียนต้องตั้งคำถามเป็นอย่างมากกับสิ่งที่ตนเองได้ศึกษาเกี่ยวกับศาสนาจากอินเดียที่แพร่เข้ามาในอุษาคเนย์มาโดยตลอด

หลังจากกลับมาจากบาหลียูในครั้งนั้นแล้ว ผู้เขียนได้แวะเวียนไปยังเกาะต่างๆ ในประเทศอินโดนีเซีย รวมถึงที่เกาะบาหลียูบ้าง แต่ที่เกี่ยวข้องกับหนังสือเล่มนี้มากที่สุดคือ การเดินทางไปสำรวจที่เกาะสุมาตราใน พ.ศ. 2552 โดยมีจุดประสงค์ดั้งเดิมคือ การไปสำรวจวัฒนธรรมศรีวิชัย แต่กลับกลายเป็นว่า ผู้เขียนได้พบเห็นร่องรอยหลักฐานของวัฒนธรรมหินตั้งอยู่เต็มไปหมด ทั้งที่พื้นที่สำรวจต่างๆ ในคราวนั้น คือพื้นที่ที่พบหลักฐานของวัฒนธรรมศรีวิชัย

ในช่วงก่อนจะออกจากการทำงานเป็นอาจารย์ประจำ ผู้เขียนยังเคยได้เปิดหัวข้อการศึกษาพิเศษเกี่ยวกับหินตั้งขึ้นเป็นรายวิชาเฉพาะกิจ และได้นำกลุ่มนักศึกษาที่ลงทะเบียนในรายวิชาไปทำการสำรวจแหล่งหินตั้งในเขตประเทศลาว ทั้งในเขตตัวเมืองของนครหลวงเวียงจันทน์ หุ่งไหหิน เมืองเชียงขวาง และสวนหินตั้ง เมืองหัวพัน (ปัจจุบันคือ อุทยานโบราณคดีหินตั้ง เมืองหัวพัน) ด้วยเข้าใจว่า ในอาณาเขตประเทศไทยปัจจุบันนั้น ไม่มีแหล่งหินตั้งขนาดใหญ่ให้นักศึกษาได้เก็บเกี่ยวประสบการณ์มากพอที่จะทำความเข้าใจกับวัฒนธรรมเหล่านี้

แต่กาลเวลาก็อสอนให้ผู้เขียนได้รู้ว่า ตนเองนั้นคิดผิดไปอย่างถนัดใจ เพราะต่อมา ในช่วงกลางฤดูฝนร้อน พ.ศ. 2555 คุณภาคภูมิ จิตดีโสภณ และคณะ ซึ่งในขณะนั้นทำการอนุรักษ์และพัฒนาสวนหินธรรมชาติ บน

เขาพุหางนาค ที่เมืองโบราณอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ได้มาขอคำปรึกษากับคุณสุจิตต์ วงษ์เทศ เกี่ยวกับสิ่งปลูกสร้างบางอย่างที่ได้พบอยู่บนเขาลูกดังกล่าว โดยมีผู้เขียนร่วมอยู่ในวงสนทนาด้วย

คุณภาควุมิได้นำรูปภาพของสิ่งปลูกสร้างดังกล่าวจำนวนหนึ่งมาให้ดู คุณสุจิตต์จึงยื่นรูปภาพมาให้ผู้เขียนพร้อมขอความเห็นว่ามันคืออะไรแน่นอน ผู้เขียนตอบว่า มันน่าจะเป็นหินตั้ง ซึ่งนั่นก็ทำให้ผู้เขียนได้เริ่มทำการสำรวจวัฒนธรรมหินตั้งที่เมืองอู่ทองและปริมณฑล ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2555-2556 ซึ่งได้ค้นพบหินตั้งชนิดต่าง ๆ ที่บนเทือกเขารางกะปิด (อันมีเขาพุหางนาคเป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขานี้) ทางด้านหลังของเมืองอู่ทองเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะหินตั้งประเภท “เนินหิน” (cairn) ซึ่งไม่เคยมีรายงานการค้นพบในประเทศไทยมาก่อนเลย

หลังการสำรวจในครั้งนั้น ผู้เขียนได้มีโอกาสเดินทางไปยังสถานที่อีกหลายแห่งตลอดช่วงเวลาสิบกว่าปีที่ผ่านมา จึงได้พบว่า โบราณสถานหลายแห่งในประเทศไทยมีร่องรอยของการนับถือหินใหญ่ตามความเชื่อในศาสนาผีมาก่อน ต่อมาจึงค่อยมีการนำเอาพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเข้ามาสวมทับในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ดั้งเดิมของศาสนาผี ผู้เขียนยังพบร่องรอยของหินตั้งประเภทเนินหินแบบเดียวกับที่พบในเขตพื้นที่สูงของเมืองอู่ทอง แต่ถูกรื้อออกมาแล้วใช้หินเหล่านั้นเป็นส่วนฐานของเจดีย์หรืออาคารต่างๆ ในพุทธศาสนาแทน ซึ่งคงเป็นไปในทำนองเดียวกับแนวคิดเรื่องมवलสารศักดิ์สิทธิ์ของการปลูกเสกพระเครื่องปัจจุบันนี้

ประสบการณ์ต่างๆ เหล่านี้เอง ที่เป็นสารตั้งต้นในความสนใจเรื่องวัฒนธรรมหินตั้งให้กับผู้เขียน พร้อมกันกับที่เป็นแรงบันดาลใจสำคัญในการเขียน *หินตั้ง-ศาสนาผี อาศรมสถิต พลังชีวิต ผีบรรพชน* เล่มที่ทุกท่านกำลังอ่านอยู่ในขณะนี้ขึ้นมาด้วย

ภายในหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 บท โดยบทแรกที่ชื่อ “วิชาหินตั้งเบื้องต้น (หินตั้ง 101)” จะเป็นการให้พื้นฐานเบื้องต้นเกี่ยวกับวัฒนธรรมหินตั้ง และกำเนิดของการศึกษาวัฒนธรรมหินตั้งตามชื่อบท เพื่อจะเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจในรายละเอียดเรื่องวัฒนธรรมหินตั้งที่จะซับซ้อนยิ่งขึ้น

ส่วนบทที่ 2 นั้น ผู้เขียนได้เลือกยกเอา “สโตนเฮนจ์” (Stonehenge) อันเป็นแหล่งของสิ่งปลูกสร้างหินตั้งขนาดใหญ่และเป็นแหล่งหินตั้งที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันมากที่สุดในโลก เพื่อใช้เป็นกรณีศึกษาถึงแนวคิด รูปแบบ พิธีกรรม และบริบทต่างๆ ในการสร้างหินตั้ง ที่อาจสามารถนำมาเปรียบเทียบกับหินตั้งแห่งอื่นๆ ได้ ข้อดีของการใช้สโตนเฮนจ์เป็นกรณีศึกษาอีกประการหนึ่งก็คือ ในปัจจุบันนี้มีชุดข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสโตนเฮนจ์ในทางวิทยาศาสตร์ที่ก้าวหน้าไปไกลจนสามารถเห็นได้ถึงพลวัตต่างๆ ที่เคยเกิดขึ้นในสโตนเฮนจ์เป็นอย่างมาก และก็ย่อมช่วยให้เราสามารถจินตนาการเปรียบเทียบถึงภาพเหตุการณ์ในหินตั้งแห่งอื่นได้สะดวกขึ้นเช่นกัน โดยในบทนี้ยังได้มีการกล่าวถึงแนวคิดเรื่องการใช้ “หินตั้ง” เป็น “ร่างเสมือน” (substituted body) ของ “ผีบรรพชน” ในสโตนเฮนจ์และหินตั้งที่สำคัญแห่งอื่นๆ เอาไว้ด้วย ดังนั้นผู้เขียนจึงตั้งชื่อบทนี้ว่า “ผีบรรพชน: กรณีศึกษาจากสโตนเฮนจ์”

บทที่ 3 มีชื่อว่า “หินตั้งในศาสนาผีที่อุษาคเนย์” ว่าด้วยเรื่องของแนวคิดเรื่อง “ผีบรรพชน” ในศาสนาผีของอุษาคเนย์ โดยมุ่งเน้นไปที่ความเชื่อเรื่อง “ขวัญ” คือ “พลังชีวิต” ของกลุ่มคนที่พูดภาษาตระกูลไต-ไท (หมายถึง ภาษาตระกูลขร้า-ไท [Kra-Dai language] หรือที่มักเรียกกันว่าภาษาไท-กะได [Tai-Kadai] และไดอิก [Daic] แต่ในหนังสือเล่มนี้ขอเรียกว่า ภาษาไต-ไท เพื่อสื่อถึงกลุ่มผู้ใช้ภาษาที่ถูกเรียกว่า ไตและไท ได้

อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น) ที่เกี่ยวข้องอยู่กับวัฒนธรรมการสร้างหินตั้งที่พบอยู่ใน
อุษาคเนย์ โดยเฉพาะในช่วงยุคที่พุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู
ยังไม่แพร่หลายเข้ามาในภูมิภาค

“หินตั้งในจักรวาลแบบ ‘ผี-พราหมณ์-พุทธ’” คือชื่อของบทที่ 4 ซึ่ง
พูดถึงเรื่องการคงอยู่ของวัฒนธรรมหินตั้ง เมื่อก้าวเข้าสู่ยุคสมัยที่ศาสนา
ใหญ่จากภายนอกเข้ามามีอิทธิพลในท้องถิ่นต่างๆ โดยเริ่มต้นจากการใช้
ตัวอย่างของผลการศึกษาเรื่องวัฒนธรรมหินตั้งในยุคที่ศาสนาคริสต์แผ่
อำนาจปกคลุมทวีปยุโรป แล้วเปรียบเทียบกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นใน
อินเดีย จากนั้นจึงนำเสนอในรายละเอียดของกรณีศึกษา 5 กรณี ได้แก่
1) บวชหินศักดิ์สิทธิ์ให้เป็นพุทธ 2) ศาสนาผีในปราสาทหิน 3) โบราณ
พัฒนามาจากหินตั้ง? 4) เสาหลักเมืองสืบมาจากหินตั้ง? และ 5) “อุ้งทอง”
ศูนย์กลางวัฒนธรรมการสร้างเนินหินในไทย เพื่อใช้เป็นกรณีศึกษาถึงการ
ปรับตัวและการคงอยู่ของวัฒนธรรมหินตั้ง ในยุคสมัยที่พุทธศาสนาและ
ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเข้ามามีบทบาทอย่างสูงลิบในภูมิภาคอุษาคเนย์

และในบทสุดท้าย ซึ่งควรจะเป็นบทสรุปนั้น ผู้เขียนได้ขมวดประเด็น
ที่ได้นำเสนอเอาไว้ทั้งหมด แต่ก็ยังได้กล่าวเพิ่มเติมถึงวัฒนธรรมความเชื่อ
ในการนับถือหินก้อนเล็ก (ซึ่งก็นับว่าอยู่ในวัฒนธรรมหินตั้งเหมือนกัน)
เพิ่มเติมไปอีกเล็กน้อย ดังนั้นจึงมีลักษณะเหมือนข้อเขียนที่ท้ายมากกว่า
บทสรุปเรื่องราวโดยรวม ผู้เขียนจึงตั้งชื่อบทนี้ว่า “ปัจฉิมลิขิต” โดยใน
หนังสือเล่มนี้ยังได้จัดทำ “อภิธานคำศัพท์เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับหินตั้งและ
ดัชนีค้นภาพหินตั้ง” เอาไว้ เพื่อความเข้าใจเกี่ยวกับประเภทของหินตั้ง ซึ่ง
มักจะมีคามยุ่งยากและทับซ้อนกันให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ตามคำแนะนำของคุณ
สุจิตต์ วงษ์เทศ เอาไว้ด้วยในตอนท้ายของเนื้อทั้งหมด

หนังสือ หินตั้ง-ศาสนาผี อาศรมสฤติ พลังชีวิต ฅัฒรพชน เล่มนี้

สำเร็จลงได้ด้วยความช่วยเหลือของใครหลายคน ผู้เขียนขอขอบคุณคุณภาคภูมิ จิตดีโสภณ และคณะ รวมถึงผู้คนในเมืองอุททองอีกหลายชีวิตที่ช่วยนำสำรวจและอำนวยความสะดวกต่างๆ ในการสำรวจหินตั้งในป่าบนเทือกเขารางกะปัดที่เมืองอุททองและเขาอื่นๆ ในพื้นที่ปริมณฑลของเมืองเป็นอย่างดีทุกครั้ง นับตั้งแต่เริ่มสำรวจเมื่อ พ.ศ. 2555 มาจนกระทั่งในเรือน พ.ศ. 2568 นี้ ขอขอบคุณมิตรสหายหลายคนที่ไม่ได้เอ่ยชื่อในที่นี้แต่เคยสำรวจหินตั้งที่เมืองอุททองร่วมกันมา และขอบคุณคุณจากุพัทธ์ เพียซ้าย กำนันตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา คุณนันทน์ลิน จินดาวนิชกุลณ์ แพทย์ประจำตำบลเสมา และคุณฐิตาภา ขุนสูงเนิน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหินตั้ง ที่ช่วยให้ข้อมูลและพาสำรวจกลุ่มหินตั้งที่บ้านหินตั้งตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา

ขอขอบคุณคุณไกรฤกษ์ นานา ที่อนุเคราะห์ภาพวาดหายากในวารสาร *A Travers le Monde* ด้วยความกรุณาอย่างสูง ขอขอบคุณคุณศิริวุฒินุญชั่น ที่ช่วยถ่ายรูปและให้ความช่วยเหลือในการค้นคว้าข้อมูล ขอขอบคุณคุณชีวิน เหล่าเขตรกิจ ที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการค้นคว้าข้อมูล ขอขอบคุณภาณุพงศ์ ศานติวัตร และคุณเอกะสิทธิ์ สุ่มะนะ ที่ช่วยถ่ายรูป จัดทำ LIDAR Scan และให้ความช่วยเหลือในการค้นคว้าข้อมูล และขอบคุณคุณสันฐิติ บัวหลวง ที่ให้ความช่วยเหลือในการติดต่อภาพสันนิษฐานของเนินหิน

ผู้เขียนยังต้องขอบคุณอาจารย์ตุล คมกฤช อยู่เด็กเค่ง ที่เคยร่วมพูดคุยให้คำแนะนำต่างๆ ในการทำความเข้าใจเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ ร่วมกันมาโดยตลอด และขอบคุณคุณสุจิตต์ วงษ์เทศ สำหรับทุกคำปรึกษา คำแนะนำ รวมไปถึงเป็นแรงบันดาลใจสำคัญในการศึกษาเรื่องหินตั้งของผู้เขียน

ในท้ายที่สุดนี้ผู้เขียนต้องขอขอบคุณสำนักพิมพ์มติชนที่ให้ความสนใจและโอกาสในการจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ ขอขอบคุณคุณปกรณ์เกียรติโรจนวานิช บรรณาธิการของหนังสือ และคุณมณฑล ประภากรเกียรติผู้อำนวยการสำนักพิมพ์มติชน ที่ให้ความช่วยเหลือ คำแนะนำ และอดทนต่อความล่าช้าและเอาแต่ใจของผู้เขียนเป็นอย่างยิ่ง

ศิริพจน์ เหล่ามานะเจริญ

3 พฤศจิกายน 2568

(ล่าช้ากว่ากำหนดส่งต้นฉบับที่ตกลงกันไว้ 2 เดือน กับอีก 3 วัน)

หินตั้ง-ศาสนาผี

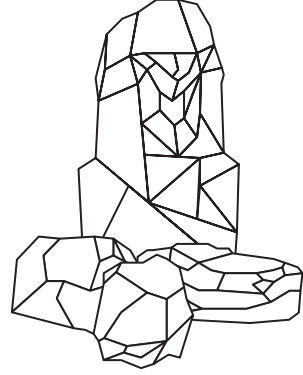
อาศรมสฤติ พลังชีวิต ผีบรรพชน

บทที่
1

วิชาหินตั้งเบื้องต้น (หินตั้ง 101)

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า การศึกษาสิ่งปลูกสร้างที่ก่อขึ้นจากหิน ซึ่งไม่ได้มีการขัดแต่งผิวหินให้สวยงามและโดยมากมักจะมีขนาดใหญ่อย่างเป็นระเบียบวิธีวิจัยนั้นเริ่มเกิดขึ้นในทวีปยุโรป โดยชนชาวยุโรปมีคำศัพท์สำหรับใช้เรียกสิ่งปลูกสร้างหินหรืออนุสรณ์สถานหินเหล่านี้เป็นการเฉพาะว่า “megalith”

คำว่า “megalith” ที่ใช้กันอยู่ในโลกภาษาอังกฤษนี้ ถูกควงศัพท์ขึ้นมาจากภาษากรีกโดย “mega” แปลว่า “ใหญ่” ส่วน “lithos” หมายถึง “หิน”¹ ดังนั้นจึงอาจจะแปลเป็นไทยด้วยสำนวนอย่างกำปั้นทุบดินได้ว่า “หินใหญ่” และจึงไม่แปลกอะไรนักที่ศัพท์คำนี้จะถูกผูกขึ้นมาสำหรับใช้เรียกสิ่งปลูกสร้างที่ทำขึ้นจากหินขนาดใหญ่ โดยเฉพาะที่มีขนาดใหญ่มหึมา

อย่างไรก็ตาม ในหนังสือเล่มนี้จะไม่แปลศัพท์คำนี้อย่างตรงตามรูปศัพท์จนเกินไปว่า “หินใหญ่” เพราะในความเป็นจริงแล้วยังมีสิ่งปลูกสร้างหินในวัฒนธรรมนี้ที่ไม่ได้ก่อสร้างขึ้นจากหินก้อนใหญ่ จนมักจะก่อให้เกิดความเข้าใจผิดจากการเลือกแปลศัพท์คำนี้ออกมาอย่างตรงตัวอยู่บ่อยครั้ง ซึ่งก็หมายรวมถึงในแวดวงโบราณคดีไทยด้วย

นอกจากนี้ ยังมีหลักฐานอีกด้วยว่า ในโลกภาษาไทยนั้นมียุค คำศัพท์เก่าแก่ที่ใช้เรียกสิ่งปลูกสร้างในทำนองเดียวกันนี้อยู่แล้ว (เช่นเดียวกับอีกหลายภาษาในโลก) โดยเฉพาะคำหนึ่งซึ่งเป็นที่รู้จักกันดี ก็คือคำว่า “หินตั้ง” ซึ่งได้มีนักวิชาการชาวไทยบางท่านนำมาใช้เรียกวัฒนธรรมการก่อสร้างเหล่านี้มาก่อนแล้ว

ดังนั้น ในหนังสือเล่มนี้จึงใช้คำว่า “หินตั้ง” เพื่อหมายถึงสิ่งปลูกสร้างในวัฒนธรรม “megalith” ทั้งหมด โดยในเบื้องต้นจะอธิบายถึงที่มาที่ไปของชื่อเรียกสิ่งปลูกสร้างหินในวัฒนธรรมหินตั้งเหล่านี้ในโลกภาษาอังกฤษ เพื่อความเข้าใจในประวัติที่มาของการศึกษาวัฒนธรรมหินตั้งแล้วค่อยอธิบายถึงศัพท์คำว่า “หินตั้ง” ในโลกภาษาไทย และข้อถกเถียงเกี่ยวกับคำศัพท์ดังกล่าวในช่วงท้ายของบทนี้

คำว่า “megalith” เพิ่งมีในยุโรป ยุคล่าอาณานิคม

มีหลักฐานว่า “megalith” นั้นเป็นคำที่เพิ่งจะมีการใช้กันในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 (คือช่วงระหว่าง พ.ศ. 2365-2415 โดยประมาณ อันเป็นช่วงเวลาที่ลัทธิล่าอาณานิคมจากโลกตะวันตกกำลังขยายงเลืบเข้าสู่อาเซียน ซึ่งย่อรวมถึงราชสำนักสยามด้วย) แต่ในช่วงเริ่มแรกที่

ชนชาวยุโรปสนใจศึกษาสิ่งปลูกสร้างหินเหล่านี้ คือราวคริสต์ศตวรรษที่ 16 (พ.ศ. 2050-2150 โดยประมาณ) ยังไม่มีการใช้คำศัพท์นี้ปรากฏให้เห็น² เพราะเป็นคำศัพท์ที่ถูกผูกขึ้นมาใหม่ต่างหาก

ทั้งนี้ คำว่า “megalithic” อันเป็นรูปคำคุณศัพท์ของคำว่า “megalith” นั้นปรากฏขึ้นมาก่อน โดยเพิ่งจะถูกผูกขึ้นมาใช้เป็นครั้งแรกเมื่อเดือน พ.ศ. 2392 เท่านั้นเอง ดังปรากฏอยู่ในหนังสือที่มีชื่อว่า *Cyclops Christianus; Or, an Argument to Disprove the Supposed Antiquity of the Stonehenge and Other Megalithic Erections in England and Brittany*³ ที่ถูกเขียนขึ้นโดยผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับโบราณวัตถุสถาน (antiquarian) ชาวอังกฤษ ชื่อว่า อัลเกอร์นอน เฮอร์เบิร์ต (Algernon Herbert, พ.ศ. 2335-2399)

ถึงจะไม่ได้พลิกหน้ากระดาษดูเนื้อหาในหนังสือเล่มดังกล่าวเลย แม้แต่น้อย แต่ใครต่อใครก็คงจะพอเดาเอาจากชื่อของหนังสือได้อย่างไม่ยากเย็นนัก ว่า เกี่ยวกับการศึกษา “สโตนเฮนจ์” ซึ่งตั้งอยู่บนที่ราบซอลส์บรี (Salisbury) ทางตอนใต้ของประเทศอังกฤษ โดยถือได้ว่าเป็นสิ่งปลูกสร้างหินในวัฒนธรรมหินตั้งขนาดมหึมาที่โด่งดังที่สุดแห่งหนึ่งในโลก แต่อันที่จริงแล้วภายในหนังสือเล่มนี้ก็ได้กล่าวถึงอนุสรณ์สถานหินในวัฒนธรรมหินตั้งอื่นๆ อีกเป็นจำนวนมาก โดยที่เฮอร์เบิร์ตได้เรียกสิ่งปลูกสร้างหินทำนองเดียวกับสโตนเฮนจ์รวมๆ กันว่า เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการใช้หินก้อนใหญ่ ด้วยใช้คำคุณศัพท์ว่า “megalithic” เข้าไปขยายความนั่นเอง

ส่วนคำว่า “megalith” ที่เป็นรูปคำนามนั้น เพิ่งจะปรากฏขึ้นหลังจากนั้นเป็นเวลาถึง 4 ปี ดังปรากฏอยู่ในบทความที่มีชื่อว่า “Observations on the Celtic megaliths and the Contents of Celtic Tombs,

ภาพวาดสโตนเฮนจ์ เมื่อ พ.ศ. 2187 ตีพิมพ์อยู่ในหนังสือ *Atlas van Loon* เล่มที่ 4 ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2211

Chiefly as They Remain in the Channel Islands” ของผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับโบราณวัตถุสถานชาวอังกฤษชื่อดังอีกคนหนึ่งในยุคนั้นอย่าง เฟรเดริก คอลลินส์ ลุกิส (Frederik Collins Lukis, พ.ศ. 2331-2414) ซึ่งตีพิมพ์ในวารสาร *Archaeologia* เมื่อเดือน พ.ศ. 2396 แต่ในบทความชิ้นดังกล่าวได้ใช้ศัพท์คำนี้ในความหมายถึง “หิน” แต่ละก้อนที่ถูกนำมาก่อขึ้นเป็นอนุสรณ์สถานหินเท่านั้น⁴ ยังไม่ได้หมายถึงสิ่งปลูกสร้างหินในวัฒนธรรม “หินตั้ง” ตามความหมายอย่างปัจจุบันนี้

กว่าที่ศัพท์คำนี้จะได้รับการยอมรับให้ใช้กันในหมู่นักศึกษา

โบราณวัตถุสถานยุคนั้นอย่างเป็นทางการก็ต้องรอไปอีกถึง 14 ปี เมื่อผู้สนใจเรื่องก่อนประวัติศาสตร์ในยุคนั้นรวมตัวกันในงานประชุมครั้งหนึ่งที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เมื่อเดือน พ.ศ. 2410 แล้วสมาคมพหุสูตแห่งเมืองมอร์บีอ็อง (La Société polymathique du Morbihan หรือที่เรียกกันในชื่อภาษาอังกฤษว่า Polymath Society of Morbihan) ได้เสนอให้ใช้คำว่า “megalith” สำหรับเป็นศัพท์บัญญัติที่หมายถึงกลุ่มสิ่งปลูกสร้างหินหรืออนุสรณ์สถานหินตั้งเหล่านี้ รวมไปถึงวัฒนธรรมการสร้างสิ่งปลูกสร้างเหล่านี้ด้วย⁵ ดังที่มีชื่อเรียกในโลกภาษาอังกฤษว่า “Megalithic culture” นั่นเอง

น่าสังเกตด้วยว่า เมืองมอร์บีอ็องตั้งอยู่ในแคว้นเบรอตานญ (Bretagne หรือที่ชาวอังกฤษเรียกว่าแคว้นบริตตานี [Brittany]) ซึ่งวางตัวอยู่ทางตะวันตกของประเทศฝรั่งเศสใกล้กับบริติชไอลส์ และรุ่มรวยไปด้วยสิ่งปลูกสร้างหินในวัฒนธรรมหินตั้ง ดังมีการพบสิ่งปลูกสร้างหินเหล่านี้อยู่เป็นจำนวนมากในบริเวณแคว้นดังกล่าว และยังคงพบเป็นจำนวนมากมายืบเนื่องต่อไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ในบริติชไอลส์ด้วยเช่นกัน

อันที่จริงแล้ว สิ่งปลูกสร้างหินในวัฒนธรรมหินตั้งนั้นถูกพบกระจายตัวอยู่ทางชายฝั่งมหาสมุทรแอตแลนติกของทวีปยุโรป ตั้งแต่บริเวณคาบสมุทรไอบีเรีย ในทะเลเมดิเตอร์เรเนียนที่อยู่ทางตอนใต้ ไปจนถึงดินแดนแถบสแกนดิเนเวีย ในทะเลบอลติกทางด้านเหนือเลยทีเดียว

ดังนั้นการที่สมาคมพหุสูตแห่งเมืองมอร์บีอ็องจะเป็นผู้เสนอให้ใช้คำว่า “megalith” เป็นศัพท์บัญญัติจึงไม่ใช่เรื่องแปลกอะไรนัก

สำหรับเหตุผลที่ต้องมีการควงศัพท์คำว่า “megalith” ขึ้นมา ก็คงเป็นเพราะแต่เดิมยังไม่มีคำศัพท์ที่ใช้เรียกกลุ่มสิ่งปลูกสร้างหินในวัฒนธรรมหินตั้งเหล่านี้เป็นการเฉพาะ จะมีก็เพียงแต่คำศัพท์ที่ถูกเรียกกันมา

แต่เดิม ซึ่งโดยมากก็จะเรียกตามคำที่ใช้เรียกสิ่งปลูกสร้างหินต่าง ๆ เหล่านี้ ตามที่ปรากฏอยู่ในตำนานปรัมปราต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นคำว่า “menhir” “dolmen” หรือ “cromlech” ซึ่งเมื่อมีการศึกษากลุ่มสิ่งก่อสร้างหินเหล่านี้ ในนามของ “megalith” แล้ว นักวิชาการจึงค่อยคงศัพท์ขึ้นเพื่อใช้เรียก ประเภทของสิ่งก่อสร้างหินแต่ละชนิดข้างต้นอย่างเป็นมาตรฐานว่า “standing stones” (หินตั้ง) “burial chambers” (โถงหินฝังศพ) และ “stone circles” (หินตั้งเป็นวงกลม) ตามลำดับ⁶

ถึงแม้ชื่อดั้งเดิมที่ใช้เรียกสิ่งปลูกสร้างหินเหล่านี้จะมีที่มาจาก ตำนานปรัมปราในแต่ละท้องถิ่น แต่ก็ยังเป็นคำที่มีความหมายแสดงถึงรูปร่าง ลักษณะของหิน ไม่ต่างไปจากคำศัพท์ที่นักวิชาการได้สร้างขึ้นมาใหม่ เพียงแต่เป็นภาษาถิ่นของแต่ละพื้นที่ เช่น “menhir” เป็นคำในภาษา เบรอตง (Breton ภาษาถิ่นในแคว้นเบรอตานี) แปลว่า “หินยาว” ซึ่งก็ เป็นรูปร่างลักษณะที่พบได้ทั่วไปของหินตั้ง หรือคำว่า “dolmen” นั้นก็ เป็นสำเนียงถิ่นแคว้นเบรอตานีที่พยายามจะออกเสียงคำว่า “tolmen” ในภาษาคอร์นิช (Cornish) ที่แปลว่า “หลุมของหิน” ซึ่งก็สื่อถึงโถงที่ว่าง อันเกิดจากการนำหินก้อนใหญ่เข้ามาประกอบเป็นห้องโถงหิน

ตำนานปรัมปราในสิ่งปลูกสร้างหินวัฒนธรรม หินตั้งของยุโรป

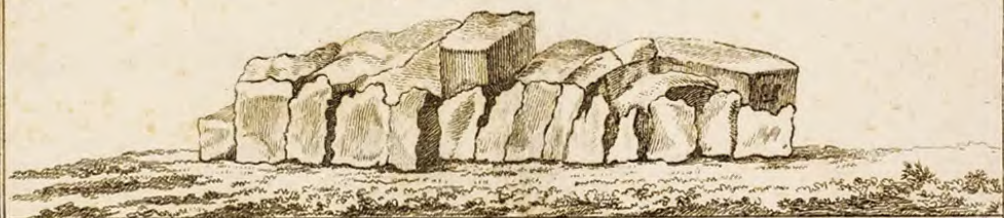
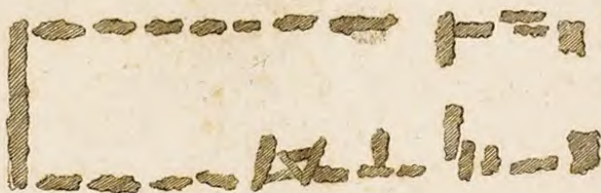
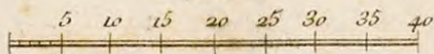
ไม่ใช่เรื่องที่น่าประหลาดใจอะไรนักที่สิ่งปลูกสร้างหินเหล่านี้จะถูก กล่าวถึงอยู่ในตำนานหรือปรัมปราคติ (mythology) ต่าง ๆ เมื่อพิจารณา ถึงขนาดของหินแต่ละก้อน และแน่นอนที่สุดว่าความน่าอัศจรรย์ใจที่ สิ่งปลูกสร้างหินเหล่านี้ถูกสร้างขึ้นโดยมนุษย์ในสมัยโบราณ ที่เมื่อย้อน

เวลากลับไปในหลายพันปีก่อนแล้ว ก็ดูเหมือนจะเป็นเรื่องเหลือเชื่อที่บรรพชนของมนุษย์จะมีทั้งภูมิปัญญาและเทคโนโลยีที่เพียงพอสำหรับการขนย้ายหินขนาดมหึมาเหล่านี้มาจัดวางอยู่ในรูปทรงเฉพาะต่างๆ ได้

ด้วยเหตุนี้เอง จึงทำให้ในหลายครั้งมีตำนานอธิบายเหตุในทำนองที่ว่า สิ่งมีชีวิตมหัศจรรย์เป็นผู้สร้างสิ่งปลูกสร้างหินเหล่านี้ขึ้นมา เช่น หินตั้งชื่อ ลา โรช โอ ฟีส์ (La Roche-aux-Fées หรือ The Fairy's Rock ในโลกภาษาอังกฤษ) ซึ่งตั้งอยู่ที่เอสเซ่ (Essé) ในแคว้นเบรอตานญ มีตำนานเล่าว่า พวกแฟรี่ (fairy คือภูตดอกไม้หรือนางไม้ โดยปกติเชื่อกันว่า มีร่างกายขนาดเล็กจิ๋ว และมีปีกอยู่ที่กลางหลัง จึงสามารถบินได้) เป็นผู้สร้างขึ้น⁷ เช่นเดียวกับตำนานของหินตั้งอีกหลายแห่งของพวกไอริช (Irish)

แน่นอนว่า สิ่งปลูกสร้างหินขนาดใหญ่เหล่านี้ไม่ได้ถูกยกให้เจ้าแฟรี่ตัวน้อยเป็นผู้สร้างขึ้นไปเสียทั้งหมด ในแต่ละท้องถิ่นจะมีการผูกเรื่องราวว่าสัตว์มหัศจรรย์ชนิดอื่นเป็นผู้สร้างขึ้น เช่น ยักษ์ ซึ่งมีร่างกายขนาดใหญ่โตมโหฬารกว่ามนุษย์มาก เช่น กลุ่มหินตั้งแบบห้องโถง (dolmen) ที่เนินเขามอนเตเรวินคู (Monte Revincu hill) ทางตอนเหนือของเกาะคอร์ซิกา (Corsica) ในประเทศฝรั่งเศสนั้นมีความเชื่อในท้องถิ่นเล่ากันว่า เป็นเรือนหินที่ยักษ์ไซคลอปส์ผมยาว (Cyclops ยักษ์ตาเดียวตามปรัมปราคติแบบกรีก-โรมัน) ที่ชื่อ ลูร์คู (Lurcu) ใช้พำนักรอาศัยอยู่กับแม่ของตน⁸

ใครต่อใครก็คงจะเข้าใจถึงเหตุผลในการผูกตำนานของยักษ์ลูร์คูเข้ากับสิ่งปลูกสร้างหินในวัฒนธรรมหินตั้งได้ไม่ยากนัก เมื่อพิจารณาถึงขนาดและน้ำหนักของหินแต่ละก้อนที่ถูกนำมาสร้างเป็นอนุสรณ์สถานหินตั้งที่เนินเขามอนเตเรวินคูดังกล่าว และจึงไม่แปลกอะไรเลยเช่นกันที่จะมีการผูกเรื่องเป็นตำนานปรัมปราถึงความสัมพันธ์ของหินตั้งกับสิ่งมีชีวิตยักษ์ใหญ่ทั้งหลาย ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะผู้สร้างหรือสำหรับใช้พำนักรอาศัย

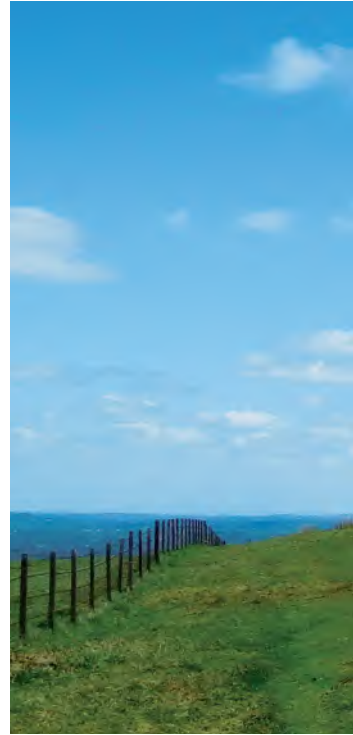
Côté du Levant*Vue des Pierres par le dessus**Côté qui regarde le Couchant**Plan**Echelle*

(ซ้าย) ภาพวาด หินตั้งของแฟร์ “ลา โรช โอ ฟิส” ที่เอเซนในแคว้นเบรอตตาญ ตีพิมพ์ใน *Collection of Egyptian, Etruscan, Greek, Roman and Gallic Antiquities: Volume 6.- Paris* เมื่อ พ.ศ. 2307 คอลเลกชันของพิพิธภัณฑ์แคว้นเบรอตตาญ (musée de Bretagne) เมืองแรนส์ (Rennes) ประเทศฝรั่งเศส
ภาพจาก <https://musee-devoile.blog/2022/03/14/megalithes-et-celto-manie/>

(ขวา) ภาพถ่าย กลุ่มหินตั้งแบบห้องโถง (dolmen) ที่เนินชามอนเตเรวินคู บนเกาะคอร์ซิกา ภาพถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2426 ตีพิมพ์อยู่ในรายงานเรื่อง “Rapport sur les monuments mégalithiques de la Corse” ที่เผยแพร่ในเมื่อเดือน พ.ศ. 2436
ภาพจาก <https://www.megalithic.co.uk/article.php?sid=9490>

นอกจากนี้แล้ว ยังมีสิ่งปลูกสร้างในวัฒนธรรม หินตั้งประเภทที่เรียกกันว่า “cairn” ซึ่งนักโบราณคดี ระดับบรมครูของแวดวงโบราณคดีไทยอย่าง ศาสตราจารย์ชิน อยู่ดี (พ.ศ. 2455-2529) ผู้ล่วงลับ เคยค้นคว้า เป็นภาษาไทยเอาไว้ว่า “เนินหิน”⁹ โดยมีตัวอย่างที่มี ชื่อเสียงแห่งหนึ่งคือ “เนินหินแห่งลัฟครูว์” (Loughcrew cairns) ซึ่งตั้งอยู่ใกล้เคียงกับกลุ่มสุสานของ มนุษย์เมื่อ 6,000 ปีที่แล้ว แถบเมืองโอล์ดคาสเทิล (Oldcastle) ในเคาน์ตีมีธ (County Meath) ประเทศ ไอร์แลนด์ โดยชื่อของเนินหินแห่งนี้ที่เรียกกันตามคำ ท้องถิ่นคือ “สลีฟ นา คายเยอห์” (Slieve na Calliagh หรือที่สะกดแบบภาษาไอริชว่า Slaibh na Caillí) ที่แปล ไทยออกมาอย่างตรงตัวได้ว่า “เนินเขาของแม่มดคายเยอห์” ซึ่งมีตำนานปรัมปราเล่าว่า “คายเยอห์” แม่มด (hag) ผู้มีร่างกายใหญ่มหึมาเหมือนยักษ์ได้เดินผ่านพื้นที่บริเวณนี้แล้ว เศษฝุ่นบนผ้ากันเปื้อนของนางก็ได้ตกหล่นลงมาบนเนินเขา แต่แน่นอนว่า “เศษฝุ่น” บนผ้ากันเปื้อนของแม่มดยักษ์คายเยอห์นั้นก็มีขนาดยักษ์ ใหญ่มหึมาเท่ากับ “ก้อนหินขนาดใหญ่” เมื่อสูมรวมกันเข้าก็กลายเป็น เนินหินขนาดยักษ์ และเมื่อนางกระโดดไปยังเนินเขาอีกแห่งก็ได้เกิดเป็น เนินหินอีกแห่งต่อไปเรื่อย ๆ จนทำให้เกิดเป็นเนินหินต่าง ๆ ในบริเวณ ดังกล่าวนั่นเอง¹⁰

สิ่งปลูกสร้างหินบางแห่งก็มีตำนานในลักษณะว่า เกิดขึ้นจากการ ถูกคำสาปจนเป็นหินอยู่ด้วย เช่น บรรดากลุ่มหินตั้ง (menhirs/standing stone) หลายแห่ง ซึ่งมีการสลักรูปร่างหน้าตาคล้ายมนุษย์บนเกาะกอร์

เนินหินแห่งลัฟครูว์ หรือที่มีชื่อเรียกในภาษาไอริชว่า สลีฟ นา คายเยอห์ แปลไทย ออกมาอย่างตรงตัวได้ว่า “เนินเขาของแม่มดคายเยอห์”

ซิกา ซึ่งแม้จะเป็นกรรมสิทธิ์ของประเทศฝรั่งเศส แต่ก็ตั้งอยู่กลางทะเล เมดิเตอร์เรเนียนไม่ไกลจากคาบสมุทรอิตาลีนัก ดังนั้นจึงไม่แปลกอะไรที่จะ ถูกผูกขึ้นเป็นตำนานว่า เกิดจากการสบตาเข้ากับนางเมดูซา (Medusa)¹¹ อสุรกายสาวผู้มีผมเป็นงู ที่ทำให้ใครทุกคนที่สบตากับนางต้องกลายเป็น หินตามปรัมปราคติของกรีก-โรมัน

อย่างไรก็ตาม อดีตผู้อำนวยการพิพิธภัณฑ์โบราณคดีแห่งชาติ (Musée d'Archéologie nationale) ประเทศฝรั่งเศส ผู้เชี่ยวชาญเรื่อง

หินตั้งสลักเป็นรูปคล้ายมนุษย์บนเกาะคอร์ซิกา

ภาพจาก <https://www.stampingtheworld.com/corsica-archeologica/>

ยุคก่อนประวัติศาสตร์ของยุโรป โดยเฉพาะเรื่องวัฒนธรรมหินตั้งอย่าง
ฌ็อง-ปีแยร์ โมห์เอน (Jean-Pierre Mohen, พ.ศ. 2487-2564) ได้ตั้งข้อ
สังเกตเอาไว้ว่า ตำนานนิทานที่เกี่ยวข้องกับสิ่งปลูกสร้างหินเหล่านี้ คง
จะเป็นเรื่องที่ถูกแต่งขึ้นใหม่ ภายหลังจากที่กลุ่มผู้สร้างและผู้เคารพบูชา
อนุสรณ์สถานในวัฒนธรรมหินตั้งเหล่านี้ค่อยๆ ถูกกลืนเลือนไปจากหน้า
ประวัติศาสตร์ของยุโรป แต่ยังคงทิ้งร่องรอยความเชื่อที่ยังรากลึกบาง
อย่างเอาไว้ ความลึกลับในทำนองนี้เองที่ชวนให้ผู้คนนวนนิกลงไปถึงสิ่งมี
ชีวิตมหัศจรรย์ตามปรัมปราคติของยุโรปอย่าง แพรี่ คนแคระ (dwarfs),
ยักษ์ และปีศาจ (devil) หรือแม้กระทั่งนักบุญในท้องถิ่นด้วย¹²

แน่นอนว่า การสร้างตำนานหรือนิทานอธิบายเหตุขึ้นมาใหม่ทำนองนี้เกิดขึ้นเพื่อใช้สำหรับอธิบายถึงที่มาที่ไปของการสร้างสิ่งปลูกสร้างที่ทั้งลึกลับในวิธีการสร้างและจุดประสงค์ในการสร้าง แต่มันยังไม่ทราบประวัติที่มาอย่างกลุ่มสิ่งปลูกสร้างหินในวัฒนธรรมหินตั้ง ซึ่งถูกสืบทอดมาจกด้วยปัจจัยทางกาลเวลา และจากการทำให้ลึกลับโดย “คริสตจักร” ในยุคที่กำลังเรื่องอำนาจ ซึ่งเรียกขานบรรดาสิ่งปลูกสร้างหินในวัฒนธรรมหินตั้ง ว่า “หินของพวกนอกรีต” หรือ “นอกรีตศาสนา” (Pagan Rock) เพียงทีเดียว

หินของพวกนอกรีตศาสนา

คำว่า “พวกนอกรีต” หรือ “พวกนอกรีตศาสนา” นี้ในโลกตะวันตกมีศัพท์เฉพาะเรียกว่า “pagan” ซึ่งมีรากศัพท์มาจากคำละตินว่า “paganus” อีกทอดหนึ่ง

โดยปกติแล้วคำศัพท์ภาษาละตินคำนี้ หมายถึง “ชาวบ้าน” หรือ “คนชนบท” ถึงบางครั้งจะหมายถึง “พลเมือง” (civilian) ได้ก็ตาม แต่หากจะกล่าวอย่างเคร่งครัดตามมุมมองของคริสตชนตามชนบทแต่ดั้งเดิมแล้ว ใครที่ไม่ได้ยอมรับนับถือว่า พระยาห์เวห์ (Yahweh) เป็นพระเจ้าเพียงองค์เดียว แต่นับถือเทพเจ้าหลายองค์ หรือนับถือธรรมชาติ รวมถึงมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบูชาธรรมชาติ และไม่ได้มีความเชื่อว่า ตนเองสืบสายมาจากบรรพชนที่ชื่อ “อับราฮัม” (คือ กลุ่มศาสนาแบบอับราฮามิก [Abrahamic] อันประกอบไปด้วยศาสนายูดาห์ คริสต์ และอิสลาม) ก็จะถูกนับว่าเป็นพวก “pagan” คือคนชนบท (หรือถ้าจะใช้คำตามระดับภาษาที่ถูกต้องกว่าก็คือ “ไอบ้านนอก”) ไปเสียหมด และแน่นอนว่า ก็ถูกนับว่าไม่ใช่พวกเดียวกัน

ที่สำคัญคือ การถูกนับเป็น “พวกนอกรีต” หรือ “พวกนอกศาสนา” ในที่นี้ ไม่ได้หมายถึงเฉพาะเพียงว่าเป็นผู้ที่นับถือศาสนาอื่นที่แตกต่างไปจากพวกของตนเองเท่านั้น แต่อันที่จริงแล้วศัพท์คำนี้มีความหมายเชิงเหยียด คือถือว่าศาสนาอื่นเป็นมิชฌาธิฐุไปเสียหมด โดยเฉพาะกับกลุ่มศาสนาดั้งเดิมของพวกเคลต์ (Celt) และชนชาวเยอรมนิก (Germanic) ที่มีกิ่งสาขาหนึ่งคือ พวกนอร์ส (Norse) ซึ่งนับถือเทพเจ้าหลายองค์ (polytheism แน่นนอนว่าไม่มีพระยาห์เวห์รวมอยู่ในนั้น) ซึ่งถูกชาวคริสต์มองว่าเป็นอนารยชนด้วยอยู่แล้ว

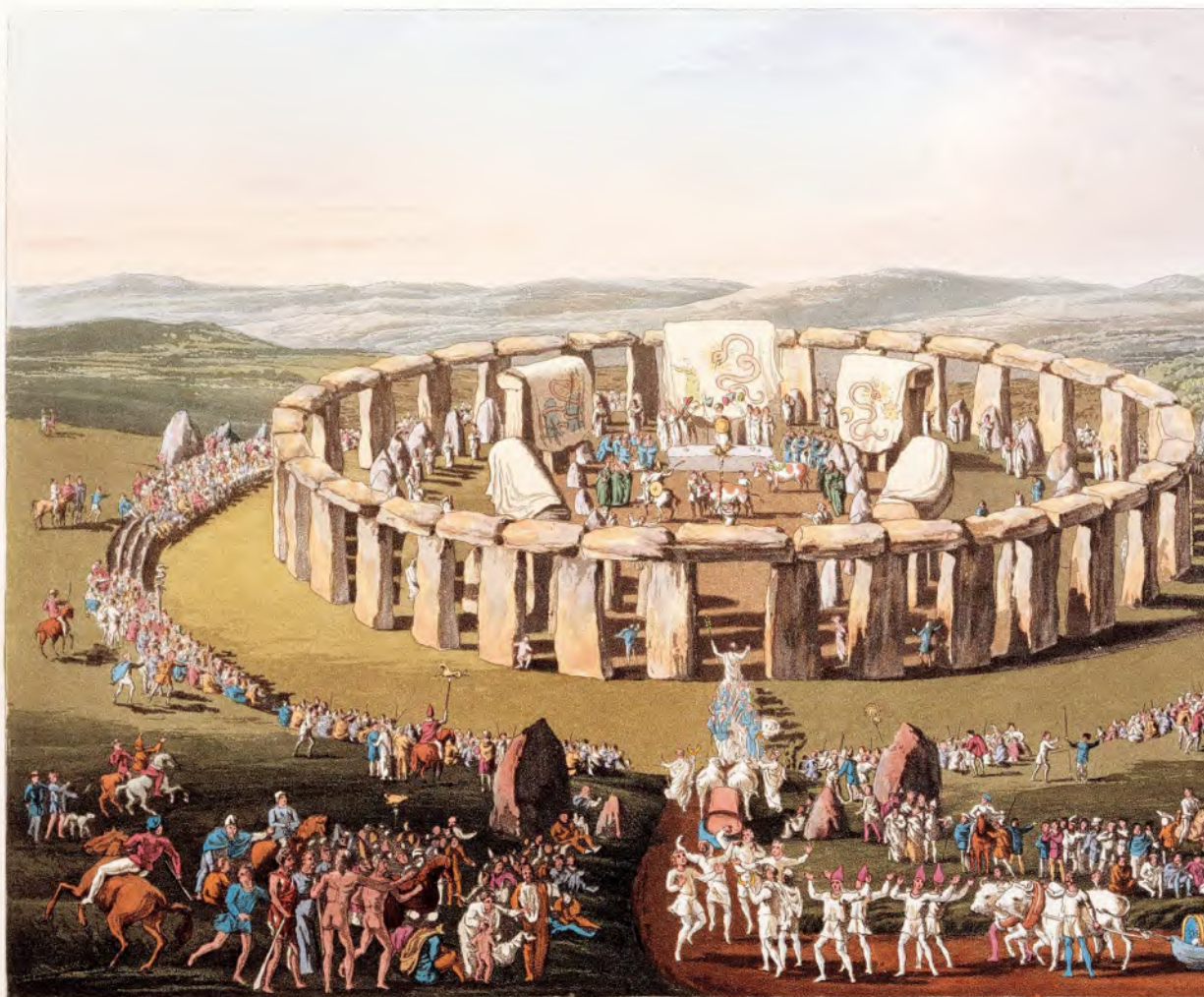
ดังนั้น จึงไม่แปลกอะไรที่หลายครั้งในประวัติศาสตร์ช่วงดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นในกรณีของสภาคริสตจักรและการประชุมสภาสงฆ์ (คริสต์ศาสนา) ที่เมืองคาร์เธจ เมื่อเดือน พ.ศ. 941 (Carthage เมืองโบราณทางตอนเหนือของแอฟริกา ปัจจุบันอยู่ในเขตประเทศตูนิเซีย) เมืองอาร์ลส์ พ.ศ. 995 (Arles อยู่ในประเทศฝรั่งเศส) เมืองตูร์ พ.ศ. 1110 (Tours ประเทศฝรั่งเศส) เมืองโตเลโด พ.ศ. 1224 (Toledo อดีตราชธานีของราชอาณาจักรวิซิกอธ [Visigothic kingdom] ปัจจุบันอยู่ในประเทศสเปน) และที่กรุงปารีสเมื่อ พ.ศ. 1369 จะได้มีการกล่าวประณามลึงปลุกสร้างหินในวัฒนธรรมหินตั้ง และยังได้ประณามลัทธิบูชาหินตั้งอย่างเป็นทางการเฉพาะเจาะจง¹³

อาจจะสังเกตได้ว่า เหตุการณ์ทั้งหมดข้างต้นนี้เกิดขึ้นในช่วงยุคกลางของยุโรป (Middle ages/Medieval period ราวช่วงระหว่าง พ.ศ. 950-1950) หรือที่แต่เดิมเรียกกันว่า ยุคมืด (Dark ages) ซึ่งคริสตจักรเรื่องอำนาจอย่างสูงสุด และยังเป็นช่วงสมัยที่มีความรุนแรงจากความขัดแย้งทางศาสนาความเชื่อมากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นการล่าแม่มด หรือ

เลยเกิดไปจนถึงการก่อสงครามศาสนาที่ยืดเยื้ออย่างสงครามครูเสด เป็นต้น

แน่นอนว่า ในช่วงเวลาที่วัฒนธรรมหินตั้งและลัทธิบูชาหินตัวเอง ถูกเรียกว่า “หินของพวกนอกกริต” หรือนอกศาสนา ในช่วงยุคกลางที่ คริสตจักรมีอำนาจจนคับแผ่นดินยุโรปนี้ ก็มีสถานภาพไม่แตกต่างไปจาก แม่มดปีศาจหรือผีห่าซาตานแต่อย่างใด

ด้วยความเกรงกลัวในพลังอำนาจที่ใช้สร้างสิ่งปลูกสร้างหินของ ผู้คนในช่วงเวลานั้นเองที่ทำให้สิ่งปลูกสร้างหินบางส่วนในวัฒนธรรมหิน ตั้งได้ถูกรื้อทำลายลง¹⁴ ในขณะที่บางส่วนที่เหลือรอดก็จำต้องถูก “ลด-ละ-เลิก” จนกระทั่งวัฒนธรรม รวมทั้งคติบูชาและพิธีกรรมเกี่ยวกับหินตั้ง ค่อยๆ ถูกลืมเลือน ซึ่งนั่นก็ย่อมต้องหมายรวมถึงการหลงลืมข้อมูลและ ความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับสิ่งปลูกสร้างหินในวัฒนธรรมหินตั้งเหล่านี้ไปจน แทบทั้งหมด เช่น ใครเป็นผู้สร้าง และสร้างไปเพื่ออะไร รวมไปถึงเทคโนโลยี ในการสร้าง หรือแหล่งหินที่ถูกนำมาใช้สร้าง

C.H.S. del.

Grand Conventional

Festival of the Priests

Published June 1848 by R. Taylor, Great Street, London

แรกมีการศึกษาวัฒนธรรมหินตั้ง อย่างเป็นวิชาการในโลกตะวันตก

นอกเหนือจากการที่ข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมหินตั้งค่อย ๆ เลื่อนหายไปจากหน้าประวัติศาสตร์ และถูกแทนที่ด้วยเรื่องราวเชิงตำนานปรัมปราที่ผูกกันกับลัทธิมหัศจรรย์และถิ่นที่อยู่ต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลจากการที่วัฒนธรรมหินตั้งถูกบังคับสูญหายไปจากผืนแผ่นดินยุโรป ความรู้ของผู้คนเกี่ยวกับวัฒนธรรมหินตั้งจึงตอยอดจากความเชื่อในตำนานปรัมปราโดยมีความพยายามนำเอาข้อมูลต่าง ๆ มาผูกโยงในทำนองของการสร้าง “ทฤษฎีสมคบคิด” (conspiracy theory) ขึ้นมาเป็นจำนวนมาก

เทศกาลยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่สโตนเฮนจ์ ชาวบริเตนโบราณกำลังเฉลิมฉลองเทศกาลที่สโตนเฮนจ์ ผลงานศิลปะจากหนังสือ *The Costume of the Original Inhabitants of the British Islands* (พ.ศ. 2359) โดยนักโบราณคดีชาวอังกฤษ ซามูเอล รัช เมย์ริก (Samuel Rush Meyrick) และชาร์ลส์ แฮมิลตัน สมิธ (Charles Hamilton Smith)

ภาพจาก <https://www.sal.org.uk/collections/explore-our-collections/collections-highlights/grand-conventional-festival-of-the-britons-from-costume-of-the-original-inhabitants-of-the-british-isles/>

แม้ว่า “ทฤษฎีสมคบคิด” จะดูเป็นสิ่งที่ไม่สมเหตุสมผลอะไรนัก แต่การนำเรื่องราวของบุคคลในตำนานที่พิสูจน์ได้ยาก (โดยเฉพาะในยุคนี้) ว่าเคยมีชีวิตอยู่จริงหรือไม่ มาผูกเรื่องเข้ากับสิ่งปลูกสร้างในวัฒนธรรมหินตั้ง ก็ชวนน่าขบคิดมากกว่าตำนานปรัมปราประเภทที่มีสัตว์มหัศจรรย์อย่างภูต ยักษ์ หรือผีสิงเทวดาต่างๆ มาข้องเกี่ยวแน่

ที่สำคัญก็คือ แนวคิดในทำนองสมคบคิดอย่างนี้น่าจะได้รับความเชื่อถืออยู่มากพอสมควร ดังจะเห็นได้จากการที่ในหนังสือ *Cyclops Christianus* ของเฮอร์เบิร์ต เล่มเดียวกับที่คำว่า “megalithic” ปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรกนั้น ได้อุทิศพื้นที่เพื่อปฏิเสธความเชื่อในทำนองที่ว่า สิ่งปลูกสร้างหินเหล่านี้เกี่ยวข้องกับพวกชนชาวไฮเปอร์บอเรียน (Hyperborean กลุ่มชนในอุดมคติตามปรัมปราคติของกรีกที่อาศัยอยู่อย่างสุขสงบทางตอนเหนือสุดของโลก) อยู่หลายหน้ากระดาษเลยทีเดียว¹⁵

แถมยังมีตัวอย่างในทำนองเดียวกันนี้ปรากฏอยู่ในหนังสือ *Cyclops Christianus* อีกให้เพียบกรณิ เพียงแต่เปลี่ยนตัวละครจากชาวไฮเปอร์บอเรียนตามปรัมปราคติกรีก ไปเป็นผู้ทรงภูมิปัญญาอื่นๆ เช่น ฟอมดเมอร์ลิน ในตำนานเรื่องกษัตริย์อาเธอร์และอัศวินโต๊ะกลมตามตำนานปรัมปราท้องถิ่นในหมู่เกาะอังกฤษ

แน่นอนว่า ข้อเขียนในทำนองเดียวกันนี้ก็มิปรากฏอยู่ในงานการศึกษาวัฒนธรรมหินตั้งที่ถูกผลิตขึ้นในช่วงเวลาไล่เลี่ยกันอีกหลายชิ้นด้วยเช่นกัน

ควรสังเกตด้วยว่า ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 อันเป็นช่วงเวลาที่ชนชาวยุโรปเริ่มมีการศึกษาวัฒนธรรมหินตั้งด้วยวิธีวิทยาอย่างเป็นระเบียบวิธีวิจัยนั้น ตรงกับช่วงยุคสมัยที่ในยุโรปเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการปฏิวัติอุตสาหกรรม อันส่งผลให้เกิดการ

พัฒนาทางด้านเทคโนโลยีต่าง ๆ เป็นอย่างมาก การขยายตัวของลัทธิจักรวรรดินิยมที่ทำให้มีการล่าอาณานิคมในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วทุกมุมโลก และกำเนิดของลัทธิชาตินิยม ซึ่งเป็นตัวเร่งสำคัญให้เกิดการพยายามสร้างอัตลักษณ์เฉพาะตนของชาติ รวมไปถึงการสร้างภูมิหลังให้กับชาติของตน ซึ่งก็คือ กำเนิดของประวัติศาสตร์แห่งชาติ

ลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้บีบบังคับให้การศึกษาเกี่ยวกับโบราณวัตถุสถานในแบบดั้งเดิม ที่ในโลกภาษาอังกฤษเรียกว่า “antiquarian” ซึ่งมักแยกขาดได้ยากจากการสะสมโบราณวัตถุ (ดังนั้นศัพท์ภาษาอังกฤษคำนี้จึงแปลว่า นักสะสมโบราณวัตถุ ได้ด้วย ที่สำคัญคือสมัยนั้นยังไม่มีทั้งการศึกษาโบราณคดีและนักโบราณคดีตามนิยามแบบปัจจุบัน ในหลายครั้งศัพท์นี้จึงมักถูกแปลว่า “นักโบราณคดีสมัครเล่น”) ต้องพัฒนาระเบียบวิธีในการศึกษาวิจัยให้มีความเป็นศาสตร์ที่สามารถวัดและประเมินคุณค่าได้อย่างเป็นระบบมากยิ่งขึ้น ซึ่งนั่นก็ย่อมรวมไปถึงการศึกษาวัฒนธรรมขึ้นตั้งด้วยนั่นเอง

ความสนใจส่วนใหญ่เกี่ยวกับสิ่งปลูกสร้างหินขนาดใหญ่เหล่านี้ในช่วงระยะเริ่มแรก มักจะเกี่ยวข้องกับว่า ใครเป็นผู้สร้างสิ่งปลูกสร้างหินเหล่านี้ อายุสมัยที่สร้าง แหล่งที่มาของหินแต่ละก้อน และรวมไปถึงวิธีการเคลื่อนย้ายหินขนาดมหึมา

อย่างไรก็ตาม ช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 ก็ยังเป็นเวลาที่ผู้สนใจในสิ่งปลูกสร้างของวัฒนธรรมหินตั้งนั้นยังไม่มีทั้งข้อมูล วิธีวิทยา และแน่นอนว่าต้องรวมถึงเทคโนโลยี ในการที่จะตอบคำถามที่พวกเขาเหล่านั้นจนถึงสงสัยได้อย่างที่ใจหวังไปเสียหมดแน่

ศาสตราจารย์ด้านโบราณคดีชาวเวลส์ ผู้เชี่ยวชาญยุโรปยุคก่อนประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะยุคหินใหม่ในยุโรปและวัฒนธรรมหินตั้ง อย่าง

กลิน แดเนียล (Glyn Daniel, พ.ศ. 2457-2529) ได้เคยกล่าวเอาไว้ในปาฐกถาเกี่ยวกับวัฒนธรรมหินตั้งครั้งสำคัญ ในงาน The Walter Neurath Memorial Lecture ครั้งที่ 4 เมื่อ พ.ศ. 2515 เรื่องการยอมรับกันในหมู่ผู้ศึกษาวัฒนธรรมหินตั้งว่า ในระยะแรกศัพท์บัญญัติคำว่า “megalith” นั้นถูกใช้เรียกสิ่งปลูกสร้างหินขนาดใหญ่รวมๆ กันถึง 5 ประเภท¹⁶ ได้แก่

1. หินตั้งแบบโดดๆ (menhir/single standing stone)
2. กลุ่มของหินที่ตั้งเรียงรายเป็นแถว โดยมีตัวอย่างสำคัญคือ แถวหินตั้งคาร์นัค (Carnac alignment) ที่แคว้นเบรอตานญ
3. กลุ่มหินก้อนใหญ่ที่ตั้งล้อมเป็นวงกลม อย่างสโตนเฮนจ์ ซึ่งถือได้ว่ามีชื่อเสียงที่สุดในโลก และหินก้อนใหญ่ที่ล้อมเป็นวง 3 ชั้น ที่หมู่บ้านเอเพบริ (Avebury) ในวิลต์เชียร์ (Wiltshire) ทางตะวันตกเฉียงใต้ของอังกฤษ
4. สุสานโถงที่กำแพงและหลังคาก่อขึ้นจากหิน ซึ่งบางครั้งก็มีการก่อวงโค้งแบบคอร์เบล (corbel arch/corbel vault คือการก่อซุ้มวงโค้งแบบเป็นคานปีกเพื่อขยายพื้นที่และช่วยในการรับน้ำหนัก)
5. วิหารหินตั้งแห่งมอลตา (The apsidal temples of Malta/Megalithic Temples of Malta)

แน่นอนว่า บรรดาอนุสรณ์สถานหินที่ถูกยกให้เป็นตัวอย่างของสิ่งปลูกสร้างหินที่ชาวตะวันตกเรียกว่า “megalith” ข้างต้น ต่างก็เป็นสิ่งปลูกสร้างที่ทำให้ชาวยุโรปในยุคนั้นหันมาให้ความสนใจกับวัฒนธรรมหินตั้งนั่นเอง โดยสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนว่า “megalith” นั้นถูกผูกขึ้นมาใช้สำหรับเรียกสิ่งปลูกสร้างหินขนาดใหญ่ที่มีรูปร่างหน้าตาแตกต่างกันหลายแบบ

และนั่นก็แสดงให้เห็นว่า ในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 ได้เริ่มมีการมองเห็นสิ่งปลูกสร้างหินขนาดใหญ่ว่ามีรูปแบบที่หลากหลาย (อย่าง

น้อยก็ถูกนับอย่างหลวมๆ เอาไว้ 5 แบบ ตามอย่างที่แดเนียลระบุไว้ข้างต้น) โดยมีจุดรวมเกี่ยวข้องกับการนำก้อนหินขนาดใหญ่มาก่อสร้างไม่ต่างกัน จึงทำให้ต้องมีการบัญญัติศัพท์ใหม่เพื่อใช้เรียกกลุ่มของสิ่งปลูกสร้างหินว่า “megalith” นั่นเอง

ผลการสำรวจศึกษาในช่วงหลังจากนั้นก็ทำให้มีการค้นพบสิ่งปลูกสร้างหินในวัฒนธรรมหินตั้งประเภทอื่นๆ เพิ่มเติมขึ้นอีกมาก โดยมีรายงานว่า เฉพาะในทวีปยุโรปนั้นมีสิ่งปลูกสร้างหินในวัฒนธรรมหินกระจายตัวอยู่มากถึงราว 35,000 แห่ง โดยในจำนวนทั้งหมดนี้มีรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งที่เป็นหลุมศพ หินตั้ง (standing stone) หินตั้งเป็นวงกลม (stone circles) หินที่ตั้งเรียงเป็นแถว (alignments) และสิ่งปลูกสร้างจากหินก้อนใหญ่หรือวิหารหิน โดยทั้งหมดนี้สร้างขึ้นในช่วงระหว่างยุคหินใหม่ (โดยปกติแล้วจะเริ่มนับตั้งแต่เมื่อเกิดชุมชนถาวรในกรีซ เมื่อราว 9,000 ปีที่แล้ว จนถึงยุคที่มีการใช้เครื่องมือสำริดอย่างแพร่หลายในยุโรปเมื่อราว 4,300 ปีที่แล้ว) และยุคทองแดง (Copper Age/The Chalcolithic Period คือช่วงปลายของยุคหินใหม่ที่เริ่มมีการหลอมทองแดง ก่อนการถือกำเนิดของเครื่องมือสำริด เมื่อราว 5,500-4,300 ปีที่แล้ว) ของยุโรป¹⁷

เอาเข้าจริงแล้ว สิ่งปลูกสร้างในวัฒนธรรมที่ตั้งชื่อตามคำศัพท์กรีกโบราณที่แปลตรงตัวว่า “หินใหญ่” เหล่านี้มีรูปแบบที่หลากหลาย บางรูปแบบก็ก่อขึ้นจากเศษหิน (rubble) หรือก้อนหินที่มีขนาดไม่ใหญ่มากนัก เช่น หินตั้งประเภทเนินหิน ที่มีตัวอย่างสำคัญคือ เนินหินแห่งลัฟครูว์ นอกจากนี้ยังมีการใช้วัสดุอื่นๆ ไม่จำกัดอยู่เฉพาะการใช้หินเสียด้วยซ้ำไป เช่น ใช้ไม้เป็นวัสดุก่อสร้างอย่างโดดๆ

ในที่นี้จึงควรยกตัวอย่างนิยามของคำว่า “หินตั้ง” ตามความหมายทางวิชาการเอาไว้เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันเอาไว้ด้วย

วงหินตั้ง 3 ชั้น ที่หมู่บ้านเอพบริ ประเทศอังกฤษ

ภาพจาก <https://www.english-heritage.org.uk/visit/places/avebury/avebury-world-heritage-site/>

คำจำกัดความของวัฒนธรรมหินตั้งในปัจจุบัน

ดูเหมือนว่า ในช่วงระยะเริ่มแรกของการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับวัฒนธรรมหินตั้งนั้นจะยังไม่ได้มีนิยามหรือคำจำกัดความที่รัดกุมมากนัก เพราะแม้กระทั่งในหนังสือ *Cyclops Christianus* ซึ่งอ้างกันว่าเป็นหลักฐานเก่าแก่ที่สุดที่มีการใช้คำว่า “megalith” นั้น ผู้เขียนคือ อัลเกอร์นอน เฮอร์เบิร์ต ก็เพียงแค่ใช้ศัพท์คำนี้ในการเรียกอนุสรณ์สถานหินต่าง ๆ แต่ไม่ได้อุทิศเนื้อที่แม้เพียงสักเลี้ยวมุมหนึ่งในหนังสือเล่มนี้ เพื่อจำกัดความถึงศัพท์คำนี้เอาไว้เลยสักนิด รวบรวมว่า หินตั้ง นั้นก็คือสิ่งปลูกสร้างหินที่มีหน้าตาคล้าย ๆ กับอนุสรณ์สถานหินที่มีชื่อเสียงโด่งดังอย่าง สโตนเฮนจ์ เอพบริ หรือแถวหินตั้งคาร์นัคเพียงเท่านั้น

แถวหินตั้งคาร์นัคที่แคว้นเบรอตานู

ภาพจาก <https://www.camping-les-druides.com/en/tourism-and-leisure-activities-and-discoveries/the-megalithic-alignments-of-carnac>

ในขณะที่ทีมงานสำรวจสิ่งปลูกสร้างหิน ภายในบริเวณหมู่เกาะต่างๆ ในประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งเขียนหนังสือที่มีชื่อว่า *The Megalithic Culture of Indonesia* ซึ่งตีพิมพ์ออกมาเมื่อ พ.ศ. 2461 นั้น ได้จำกัดความถึง คำว่า “megalith” เอาไว้เพียงคำว่า

“...โดยทั่วไปมักจะนิยามกันว่า อนุสรณ์สถานหินใน วัฒนธรรมหินตั้งเป็นสิ่งปลูกสร้างจากหินที่หยาบ และไม่ได้ รับการขัดแต่งให้สวยงาม มีขนาดใหญ่ที่มีลักษณะสอดคล้อง กับ (อนุสรณ์สถานหิน) ประเภทที่ได้รับการยอมรับเป็นอย่างดี ดีเยี่ยมแล้ว...”¹⁸

วิหารหินตั้งแห่งมอลตา

ภาพจาก Mnajdra Temples, Malta ©
Docrgd (https://commons.wikimedia.org/wiki/Category%3AMegalithic_Temples_of_Malta?utm_source=chatgpt.com#/media/File:Mnajdra_Temples,_Malta._04.jpg) CC BY 4.0

